

В. Карабан, д-р філол. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

**Важность обучения узусу родного и иностранного языков
в подготовке переводчиков и филологов иностранных языков**

В статье аргументируется важность обучения узусу родного и иностранного языков для подготовки профессиональных переводчиков и филологов иностранных языков.

Ключевые слова: обучение узусу, родной и иностранный язык, подготовка переводчиков и филологов иностранных языков.

V. Karaban, Doctor Habilitatus in Philology, prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**The importance of teaching the customary usage
of the native and foreign languages in training translators
and specialists in modern foreign languages**

The article substantiates the importance of teaching the customary usage of the native and foreign languages in training translators and specialists in modern foreign languages.

Key words: teaching customary language usage, native and foreign languages, training of translators and specialists in modern foreign languages.

УДК 81'255.4=131.1'282:82-1(73)

Г. Агєєва, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

**ПІДХОДИ ДО ПЕРЕКЛАДУ ІТАЛІЙСЬКОЇ
ДІАЛЕКТНОЇ ПОЕЗІЇ У США**

Аналізуються сучасні тенденції у вивченні італійської діалектної поезії в США та, зокрема, її перекладу англійською мовою. Розглядаються шляхи розуміння американськими дослідниками італійських діалектів в якості мови поезії та демонструється вплив даної позиції на вибір перекладацької стратегії.

Ключові слова: італійська діалектна поезія, перекладність, неперекладність, носії діалекту, неодіалектна поезія, стандартна мова.

В галузі дослідження італійських діалектів, конкретно – перекладу італійської діалектної поезії за кордоном, одне з провідних місць належить американським дослідникам – Ерману Хал-

леру (Hermann W. Haller) та Луїджі Бонаффіні (Luigi Bonaffini), які в співпраці з Центром документації Діалектної поезії "Vincenzo Scarpellino" на чолі з Акілле Серрао (Achille Serrao) – поетом з Італійської області Кампанія та Вінченцо Лучані (Vincenzo Luciani), працюють над науковими розробками, публікаціями по даній тематиці.

Відомими в галузі вивчення італійської діалектології в США є також імена Гаetano Чіпелла (Gaetano Cipella), Джозе Ріманеллі (Giuese Rimanelli), Джозефа Тузіані (Joseph Tusiani), Джона Дюваля (John Du Val).

У збірці "Dialettali e neodialettali in inglese" ("Діалектні та неодіалектні англійською мовою"), що вийшла у 2003 році, авторка – Анналіза Буонокоре висвітлює явище існування сучасної італійської діалектної поезії в США. Дослідниця зазначає, що критерієм розподілу її на популярну італо-американську поезію та "неодіалектну" поезію є лейтмотив віршованих творів – або це тема еміграції, повернення на батьківщину, труднощів інтеграції емігранта в новій країні, або головна ідея полягає у відриві від типового для діалектної поезії культурного горизонту, у використанні діалекту заради пошуку певної ідентичності, власного культурного коріння, відриваючись від сучасної реальності. "Автор неодіалектної поезії як в Італії, так і в Америці, пише вірші, перебуваючи на реальній чи ментальній відстані від місця та культури походження, використовуючи культурний досвід інтернаціональної сфери" [3, 5]. Дослідниця зазначає, що "неодіалектні" поети обирають ізольований діалект, який не має літературної традиції, усвідомлюючи необхідність у конкретиці та безпосередності. Унікальність та оригінальність цієї мови зумовлені фонетикою, тому визначну роль відіграє звуконаслідування, наче покликане віднайти внутрішню сутність поета, яку він переживає в своїх віршах: специфічні фонетичні прийоми, здатні відтворити ту картину світу, в якому панує цей діалект. Провідним перекладачем відомого "неодіалектного" поета Акілле Серрао став Луїджі Бонаффіні, і він зазначав, що неможливо відтворити фонетичну систему діалекту англійською мовою. Проте, коментуючи свою працю перекладача, він підкреслював,

що перекладач має, по-перше, визначити особливості стилю кожного автора та відтворити їх в перекладі, враховуючи музичальність, звукові якості, за якими виступає глибока внутрішня гармонія вірша, ритмічна рівновага [3, 43]. Для самих "неодіалектних" поетів проблема перекладу є дуже актуальною, з огляду на те, що сам діалект є носієм значень.

За словами Луїджі Бонаффіні "проблематика перекладу (перекладності) діалекту потребує поглиблених досліджень та обговорень саме для того, щоб розвіяти численні упередження та недовіру тих, хто в якості перекладачів, розглядає діалекти та діалектну поезію" [8, 2].

Найчастіше постає питання щодо способів перекладу певного слова чи виразу, які не мають еквівалентів в італійській літературній мові. Фахівці задаються питанням про те, чи не є діалект за своєю власною природою неперекладним, чи не є він своєрідним сленгом, різновидом жаргону. Найбільш прямою та простою відповіддю є те, що кожна мова має такі слова та вирази, які притаманні лише їй, які не мають відповідників в інших мовах, отже є неперекладними. Так, англійський термін "privacy" залишається в італійській мові за браком еквівалента, а італійські слова "spaghetti", "gondola", "soprano" та багато інших лишаються інваріантними в англійській мові. Що стосується тверджень про діалект як форму сленгу, то вони легко спростовуються будь-яким носієм діалекту, для якого він представляє єдиний природний та справжній спосіб висловлення.

Відносно проблеми перекладності діалекту, американські дослідники розглядають її з позиції відповідності перекладу вимогам адекватності та еквівалентності.

Так, на їх погляд уявна неперекладність діалекту, а саме його семантична непрозорість пропорційна до жаргонного, ідіоматичного використання слова, обмеженого місцевим колоритом. Наприклад, Ерман Халлер – автор першої виданої в США антології перекладів італійської діалектної поезії "The Hidden Italy" (Нью-Йорк, 1986 рік), яка охоплює поезію двадцяти чотирьох поетів з десяти регіонів Італії; перекладаючи англійською мовою, наполягає на неперекладності діалекту, застосо-

вуючи буквальний, а не літературний переклад, коментуючи свій вибір таким чином: "Я обрав буквальний прозовий переклад замість стилістичної та ритмічної елегантності, усвідомлюючи труднощі перекладу виключної експресивності (the unique expressiveness) кожного діалекту. Мої переклади мають розглядатися лише як допомога читачу в ознайомленні з чужим діалектом. Таким чином, вони (мої переклади) завжди, де є можливість, рядок в рядок, відповідають оригінальному тексту" [3, 13]. Але цей підхід зумовлено більшою мірою метою публікації даної антології, яка мала ознайомити читацьке коло з явищем італійської діалектної поезії, мало відомої за кордоном. Так, перекладач, не претендуючи на повноту англійського перекладу окремих діалектних текстів, намагається, перш за все, розповсюдити діалектну поезію в усьому її вагомому розмітті та чарівності. Важлива роль у праці відведена аналізу ролі літератури та діалектів в історії, діахронному та синхронному аспектам італійської лінгвістичної реальності, витоків та розвитку діалектів, а також – актуальному використанню італійської стандартної мови та діалектів в Італії. В деяких розділах надається мовна характеристика діалектів різних регіонів.

Іншим є перекладацький підхід, втілений в антології італійської діалектної поезії "Dialect poetry of Southern Italy", опублікованої Луїджі Бонаффіні у 1997 році [5]. В ній перекладач виступає більш вагомим посередником і сам переклад займає центральну позицію, як пояснюється в коментарі видавця: "Антологія намагається представити діалектну поезію в перекладах, які за якістю дорівнюють перекладам з італійської стандартної мови, з метою підтвердження фундаментальної концепції, що гарна поезія може бути написана всіма мовами і, що діалектна поезія може і мала б посідати місце на одному рівні з італійською" [5, 3]. До збірки увійшли твори поетів Південної Італії ХХ століття, особливу увагу було приділено течії неодіалектної поезії другої половини ХХ століття. Видання є тримовним – оригінал, переклад італійською та англійською мовами. На відміну від антології Халлера, в якій він є єдиним автором перекладів, дана збірка – результат праці десятиох перекладачів.

Отже, наведемо приклад двох перекладів неаполітанського ліричного вірша Сальваторе Ді Джакомо "Marzo", які увійшли до Антології Бонаффіні [3, 14–16]. В першому випадку йдеться про дослівний англійський переклад Е. Халлера, в другому – М. Пальма, який намагається з точністю відтворити метричну схему оригіналу, римування 1 та 3, 2 та 4 рядків кожного катрену, використання парокситонних (жіночих) рим – *chiove/schiove* – *rain/again* – *celeste/tempeste* – *fury/azure*, а також повтор звуків та слів першого куплету та анафору у чотирьох рядках другого куплету, передаючи ритм. На рівні передачі лексичних значень дані переклади мають відмінності. Наприклад, відтворення неаполітанського прикметника *freddegliuso* – *мерзлякуватий*, відбувається у Халлера за допомогою англійського виразу – *sensitive to the cold*, що за значенням відповідає італійському прикметнику *freddoloso* (*мерзлякуватий, що боїться холода*), тоді як Пальма обирає англійський відповідник *shivering*, тобто *tremante, tremolante* (*тремтячий*), термін ближчий до італійського *infreddolito* (*змерзлий*).

Marzo

*Marzo: nu poco chiove
e n'ato ppoco stracqua:
torna a chiovere, schiove,
ride 'o sole cu ll'acqua.
Mo nu cielo celeste,
mo n'aria cupa e nera:
mo d' 'o vierno 'e tempeste,
mo n'aria 'e primmavera.*

*N'auciello freddigliuso
Aspetta ch'esce 'o sole:
ncopp' 'o turreno nfuso
suspireno 'e vviole...*

*Catari!...Che buo' cchiù?
Ntiènneme, core mio!
Marzo, tu 'o ssaie, si' tu,
e st'auciello songo io.*

<p><i>Версія англійського перекладу Е. Халлера:</i></p> <p>March: it rains a little and then stops raining for a while: it starts raining again, stops raining, the sun laughs with water.</p> <p>Now a blue sky, now gloomy a dark, now the air of winter storms, then again the air of spring.</p> <p>A bird, sensitive to the cold, waits for the sun to come out: over the soaked earth, the violets are sighing.</p> <p>Catherine!...What more do you want? Do you understand, my sweetheart!</p> <p>March, you know, is you, and the little bird is I.</p>	<p><i>Версія англійського перекладу М. Пальма:</i></p> <p>March: there's a bit of rain, just a bit later it stops: it starts, then it stops again, the sun laughs with the drops.</p> <p>A moment of clear azure a moment of clouds threatening a moment of winter's fury, a moment of glorious spring.</p> <p>A shivering bird nearby waits for the sun to return, while all of the violets sigh Over the sodden terrain.</p> <p>Caterina!...Isn't it clear from what you've already heard?</p> <p>You know, you are March, my dear, and I am that little bird.</p>
---	--

Перекладність діалекту, за твердженням Франко Бревіні, – автора фундаментального дослідження італійської діалектної поезії "Le parole perdute" 1990 року, залежить від знання або обізнаності з діалектом, і той, хто його не знає, змушений використовувати як посередник переклад італійською літературною мовою, залишаючись, таким чином, за межами діалектної специфіки [8, 3]. Оптимальною, отже, є ситуація, в якій перекладач сам є носієм діалекту та чудово володіє, наприклад, англійською мовою, як Джозеф Тузіані. Творчість цього поета, перекладача досліджує провідний фахівець в галузі італійської діалектології в США Луїджі Бонаффіні. В своїх працях, на прикладі перекладів Тузіані, науковець наголошує на наявності фундаментальної концепції в підході до перекладу діалектних творів, яка полягає в розумінні того, що їхні автори пишуть на власній мові, без

упереджень чи то обмежень, так само, як це робили Тассо або Леопарді. Таким чином, відразу відкидається найбільш небезпечний передсуд щодо діалектів, який непоправно шкодить будь-якій перекладацькій спробі, тобто віднесення діалекту до різновиду сленгу, нелітературної мови, який потребує в перекладі сленгової форми. Отже, проблема перекладу переходить на більш високий рівень, охоплюючи стилістичну відповідність, адекватне відтворення усіх характеристик оригіналу, а не лише лексико-семантичний аспект. На користь цього можна навести висловлення сучасного поета Луїджі Менегелло: "Для мене діалект не є "низькою" мовою, а – "глибокою" мовою, не тому що володіє певними особливими характеристиками, а тому що він супроводжував мене на перших, найяскравіших етапах мого життя. І це важить для мільйонів італійців, які виростили у діалектовому середовищі, навіть якщо з часом їхня кількість продовжуватиме зменшуватися" [7, 15].

Наведемо приклад перекладу неаполітанської поезії "Serenata" Нунціанте Пагано (1748), здійсненого Джозефом Тузіані англійською мовою [8, 9]. Цей вірш увійшов до антології неаполітанської поезії "The bread and the rose. A Trilingual Antology of Napolitan Poetry from the 16th Century to the present", Legas, New York 2005, під редакцією Акілле Сеппао.

Serenata

*Bona sera fegliola, bona sera,
Faccella de na perna mperiale:
Ca de le belle tu puorte vannera,
Se tu la bella si de sto Casale,
Tu de li sciure si la Primmavera,
Tu de vertude vince le bbestale,
ttu co sse bellizze nta sto core
Llo fuoco attizze, che ne allumma Ammore.*

Serenade

Good evening, oh, good evening, dear, to you.
Of an imperial pearl the face you are,
banner of all the fairest women in view,
on this Farm the loveliest by far.

You are the spring of buds that bloom anew,
the virtue winning beastliness you are.
'Tis you kindled in my heart a flame
that caused this fire in me – Love is its name.

В перекладі зберігається стиль оригіналу, якому невластиве надмірне використання просторічних розмовних форм, відтворюється ритмічна схема октави з римуванням 1, 3, 5; 2, 4, 6 та 7, 8 рядків, зберігаються майже всі парокситонні рими оригіналу, за винятком 4 рядку. Згідно з дослідженням в галузі семантичного аналізу поетичного тексту, "парокситонна рима створює семантику перспективи, і природно, що перспектива парокситонної рими першого рядка поезії включає весь асоціативно-образний зміст твору" [9, 365]. Тому можна говорити про збереження в перекладі піднесеного емоційного стану мовця, захопленого безмежним ідеалізуванням об'єкта своїх почуттів. На лексичному рівні це виражається за допомогою тропів, відтворених в англійському перекладі найчастіше за допомогою прийому конкретизації (*Ca de le belle tu puorte vannera* – banner of all the fairest women in view; *Tu de li sciure si la Primmavera* – You are the spring of buds that bloom anew; *tu co sse bellizze nta sto core* – Tis you kindled in my heart). Таким чином, зберігається металогічність оригіналу, відтворення засобів якої відіграє особливо важливе місце в процесі перекладу [10, 14].

Дійсно, більшість іноземних дослідників вважає діалект нормою для носіїв діалекту (діалектофонів) і заперечує необхідність відтворювати його сленгом чи жаргоном. Так, відповів на питання щодо труднощів перекладу з неаполітанського діалекту Ентоні Моліно: "Я завжди вважав, що переклад може вважатися вдалим настільки, наскільки перекладач зміг асимілювати культуру та мову, які живлять текст, наскільки пізнав їх" [4, 2].

Говорячи про перспективи перекладу італійської діалектної поезії сучасні американські дослідники роблять спробу узагальнення спільних характеристик різних діалектів, розробляючи більш загальний підхід до діалекту в якості особливого мовного коду, враховуючи його "відмінну" позицію порівняно з національною мовою, його історію, переважно в усно-

му вигляді. Увага зосереджується на неформальному характері діалекту, його якості "speech-oriented" (орієнтований на усне мовлення), спонтанності, душевності. Все це присутнє в будь-якому діалектному варіанті, як в письмовому, так і в усному. Дослідники наголошують на тому, що діалектна писемність, включаючи поетику, надає перевагу характеристикам усного мовлення, при переході з діалекту на мову посилюється експлікація та втрачається експресивність: "порівняно з діалектом, мова використовує більше безособових конструкцій з меншою ситуативною обумовленістю, меншу кількість імпліцитних речень та високий рівень абстрактності" [3, 23]. Отже, перекладаючи з діалекту на мову або навпаки, не можна обмежуватися заміною одного мовного коду іншим, потрібно враховувати норми, за якими створено оригінальний текст, та норми мови перекладу. В даному випадку виникають імпліцитні труднощі перекладу діалекту, які стосуються семантичної насиченості діалектних виразів (ідіоматичні, еліптичні форми, метафори та інше), конотація яких пов'язана з так званим "антропологічним виміром", контекстуальною конкретикою узусу. Саме в перекладі діалектної поезії, де форми усного мовлення завжди превалювали, основним орієнтиром залишається мова повсякденного використання, з її конкретикою: словами – образами, порівняннями, звуконаслідуванням, звертаннями, повтореннями того самого слова з метою підсилення його основного значення, приказками, народною етимологією, діалоговими конструкціями та іншими мовними засобами.

Проведений аналіз підходів до перекладу італійської діалектної поезії у США показав, що в перекладах превалює використання англійської літературної мови з дотриманням норм функціонування. Перекладачі демонструють справжню майстерність (Л. Бонаффіні, Л. Тузіані, М. Пальма та інші) у відтворенні поетичних художніх образів на семантичному та синсемантичному рівнях, прирівнюючи італійський діалектний твір до стандартно-мовного твору. І в даному випадку, перекладацька стратегія відповідає вимогам до якості віршового пере-

кладу, сформульованих сучасними дослідниками: "Для досягнення повноцінного перекладу потрібно підходити диференційовано до кожного вірша, визначивши притаманну саме цьому творові стратифікацію рівневих взаємозв'язків і відтворивши її у перекладі. Оскільки абсолютне збереження всіх таких зв'язків видається неможливим, то необхідно прагнути до передачі домінантних [11, 16].

На користь безперервності та постійного поглиблення розвідок в галузі проблем перекладу італійської діалектної поезії, наведемо фразу Р. Бальдіні: "Ci sono cose in poesia che possono essere dette solo in dialetto" "(В поезії є те, що можна висловити лише на діалекті)", процитовану сучасною дослідницею перекладу італійської діалектної поезії англійською мовою Анналізою Буонокоре [3, 28].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Intervista a Raffaello Baldini. Dialetto e poesia [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http // www.dialetterto.org/content.asp/](http://www.dialetterto.org/content.asp/) (дата звернення: 3.04.2012).
2. Traduttori in provincia. Appunti sulla traduzione dal dialetto [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http // jstor.org/stable/i220807/](http://jstor.org/stable/i220807/) (дата звернення: 3.03.2012).
3. *Buonocore A.* Dialettali e neodialettali in inglese / Annalisa Buonocore. – Roma, 2003.
4. *Dialect Poetry* [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http//userhome.brooklyn.cuny.edu/bonaffini/DP/index.html](http://userhome.brooklyn.cuny.edu/bonaffini/DP/index.html) / (дата звернення: 15.03.2012).
5. *Bonaffini L.* Dialect Poetry of Southern Italy / Luigi Bonaffini – NY., 1997.
6. Intervista ad Achille Serrao [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http // www.poetidelparco.it/centro-dialettale/centro.htm](http://www.poetidelparco.it/centro-dialettale/centro.htm) / (дата звернення: 10.03.2012).
7. *Meneghello L.* Il Tremaio / Luigi Meneghello – Lubrina, Bergamo, 1986.
8. *Bonaffini L.* La poesia dialettale di Joseph Tusiani, in Joseph Tusiani: Poet Translator Humanist / Luigi Bonaffini // An International Homage. – West Lafayette, 1994.
9. *Крупа М.* Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа – Тернопіль, 2008.
10. *Чередниченко А.И., Бех П.А.* Лингвистические проблемы воссоздания образа в поэтическом переводе: Тексты лекций / А.И. Чередниченко, П.А. Бех. – К., 1980.
11. *Івасюк О.Я.* Теорія і практика віршового перекладу (На матеріалі творів Маргот Озборн та їх українських перекладів) / О.Я. Івасюк. – Чернівці, 2006.

Стаття надійшла до редакції 18.10.12

А. Агеева, ассистент
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Подходы к переводу итальянской диалектной поэзии в США

Анализируются современные тенденции в изучении итальянской диалектной поэзии в США и, в особенности, переводу её на английский язык. Рассматриваются пути понимания американскими учёными итальянских диалектов в качестве языка поэзии и демонстрируется влияние, которое данная позиция оказывает на выбор переводческой стратегии.

Ключевые слова: итальянская диалектная поэзия, переводимость, неперево-
димность, носители диалекта, неодиалектная поэзия, стандартный язык.

A. Ageyeva, assistant prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Approaches to the translation of italian dialect poetry in USA

The article is dedicated to the analysis of the contemporary tendencies in the studies of Italian dialect poetry in USA and precisely of translation it into English. The way to understand the Italian dialects by American scientists as the languages of poetry is studied. And the influence that it exerts on the choice of translation strategy is demonstrated.

Key words: Italian dialect poetry, translatability, untranslatability, dialect-
speakers, newdialect poetry, standard language.

УДК 81'322.4=30.133.1=161.2:34

Е. Андрієвська, канд. філол. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЩОДО ПРОБЛЕМИ АДЕКВАТНОСТІ АВТОМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

Аналізуються особливості відтворення юридичних текстів автоматичною онлайн-системою Google Translate при перекладі з французької мови на українську.

Ключові слова: машинний переклад, французько-український переклад, адекватність, юридичні терміни.

Діяльність сучасних перекладачів значною мірою спрямована на переклад міжнародної офіційно-ділової документації та інформаційно-публіцистичних текстів. Для полегшення їхньої ро-